

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Богатої Ольги Олегівни «Соціально-психологічні особливості прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Принципи і методи когнітивної психології останнім часом все частіше використовуються в методологічному арсеналі соціальної психології, за допомогою яких особистість вивчається як споживач інформації, яка, певним чином декодується, переробляється, інтерпретується та використовується для досягнення кінцевого результату діяльності. Досліджувати когнітивні стилі дійсно актуально, адже завдяки інформації про них діяльність людини вивчається в процесуальних та результативних аспектах і здійснюється прогнозування й моделювання успішності цієї діяльності, зокрема професійної. Крім того, значно зростає інтерес до наукових студій, в яких з'ясовуються зв'язки індивідуальних особливостей фахівця та його когнітивно-стильових характеристик, що презентують рівень метакогнітивної перцепції і визначають параметри пізнавальних процесів. Виявлення цих зв'язків дозволяє прогнозувати результати професійної діяльності, що може слугувати основою для підвищення її ефективності. Важко переоцінити роль когнітивних стилів, якщо йдеться про професійну діяльність менеджерів. Саме такій актуальній проблемі й присвячене дисертаційне дослідження О.О. Богатої.

У дисертаційній роботі авторкою чітко та логічно вибудований науковий апарат дослідження, аргументовано сформульована мета і завдання, визначені об'єкт і предмет дослідження.

Ретельне вивчення наукових джерел з обраної дисертанткою теми, сприяло формуванню логіки власного емпіричного дослідження, визначенню

його ключових завдань та застосуванню відповідних аналітичних підходів для обробки й узагальнення емпіричного матеріалу.

Безсумнівно вагомою є наукова новизна та теоретичне значення дослідження Богатої Ольги Олегівни, які визначаються тим, що у ньому вперше запропоновано та емпірично верифіковано багаторівневу пояснювальну модель управлінського пізнання, в якій когнітивні стилі аналізуються як первинні результативні змінні, соціально-психологічні маркери – як ключові предиктори, а пояснювальний стиль, ірраціональні переконання та копінг-стратегії – як модератори, що дозволило розкрити соціально-психологічні особливості прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів; введено соціально-психологічний профіль як предикторну систему для конфігурацій прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів; виявлено гендерно-диференційовані конфігурації когнітивних стилів, атрибутивних патернів, ірраціональних переконань і практик управління, що описують альтернативні регуляторні рішення з різними профілями ризику в умовах організаційної невизначеності.

Богатою О.О. розширено й поглиблено наукові уявлення про гендерні відмінності в когнітивній регуляції в професійній діяльності менеджерів та набули подальшого розвитку методологічні підходи до триангуляції між гетерогенними параметрами вимірювань у прикладних психологічних дослідженнях й інтеграції моніторингу з психометричними даними під час аналізу когнітивно-емоційних реакцій менеджерів при вирішенні управлінських моральних дилем в умовах професійної діяльності.

Практичне значення проведеного дисертанткою дослідження полягає у тому, що його результати забезпечують науково обґрунтовану базу для профілювання конфігурацій прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів, з метою виявлення функціонально сильних сторін та індикаторів ризику в умовах невизначеності; розроблення цільових соціально-психологічних програм розвитку менеджменту, орієнтованих на корекцію атрибутивних схем, зниження навантаження ірраціональних переконань та вдосконалення когнітивно-регулятивного репертуару подолання; адаптування

соціально-психологічних висновків організаційного аналізу для потреб HR-аналітики, розвитку лідерства та доказово орієнтованого організаційного консультування.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми когнітивних стилів менеджерів в управлінській діяльності»* авторкою проаналізовано основні типологічні моделі, від континуумів залежності/незалежності та аналізу когнітивного стилю до інтуїтивно-аналітичного виміру та холістично-серіалістичної моделі, і показано їх застосовність для прогнозування управлінської поведінки в умовах VUCA. Зокрема, дослідницею встановлено, що аналітичний стиль корелює з довгостроковим стратегічним плануванням і систематичним зниженням ризиків, тоді як інтуїтивний – з підприємницькою гнучкістю та швидкістю прийняття рішень в умовах інформаційної неповноти. Окремо розглянуто внесок теорії подвійного процесу: показано, що вибір режиму обробки інформації менеджерами здебільшого визначається звичними стильовими диспозиціями, підсиленими організаційними очікуваннями та регуляторним тиском.

Авторка наголошує, що когнітивна адаптивність є здатністю гнучко перемикатися між стилями, залежно від контекстуального навантаження, та виступає більш надійним предиктором управлінської ефективності, ніж наявність одного домінуючого стилю. Дисертанткою показано також, що відповідність між стилем обробки інформації менеджерами та вимогами конкретної фази прийняття рішень підвищує послідовність і впевненість у рішеннях, тоді як невідповідність збільшує когнітивне навантаження та частоту помилок.

Дослідниця слушно обґрунтовує доцільність багатовимірного профілювання стилів на противагу бінарним класифікаціям. Авторкою продемонстровано, що дослідження, які використовують єдиний стильовий континуум, систематично недооцінюють внутрішньогрупову варіативність та втрачають діагностичну чутливість у прикладних контекстах. Водночас, зафіксовано, що сам по собі когнітивний стиль не є стійким до упереджень. Так, аналітичні менеджери схильні до надмірної деталізації та зволікання, інтуїтивні

– до упередження підтвердження та переоцінки власного досвіду, що підкреслює необхідність включення до пояснювальної моделі механізмів оцінки та регулювання.

Відтак, Богатою О.О. сформовано теоретико-методологічне підґрунтя для подальшої операціоналізації когнітивних стилів у межах інтегративної багаторівневої моделі та окреслено логіку включення соціально-психологічного предикторного блоку як системоутворюючого рівня дослідження.

Другий розділ *«Емпіричне визначення соціально-психологічних особливостей прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів»* присвячений визначенню особливостей зв'язку когнітивних стилів, ірраціональних установок та стратегій подолання в професійній діяльності менеджерів. Авторкою встановлено, що ірраціональні установки диференціюють менеджерів не за загальним рівнем оціночного навантаження, а за його типом: жінки демонструють значно вищу катастрофізацію, тоді як чоловіки – вищу вимогливість до себе та інших, при практично ідентичному рівні загальних оціночних переконань. Дослідницею виявлено, що вищий рівень неконструктивного подолання у чоловіків, передусім за субшкалою заперечення, функціонально узгоджується з вимогливістю, як механізмом підтримки внутрішнього нормативного тиску. Показано, що атрибутивна асиметрія у сприйнятті несприятливих подій є найбільш потужним психометричним предиктором серед усіх блоків батареї, що підкреслює значущість пояснювального стилю, як механічної змінної у запропонованій моделі.

Дисертанткою виявлено психологічні детермінанти когнітивних стилів менеджерів у гендерному вимірі та встановлено, що нейроперсонологічний тип є провідним модератором когнітивно-емоційних реакцій, порівняно з гендером. Профілі з функціональним посиленням вентромедіальної зони демонструють максимальне афективне навантаження та різке зниження концентрації при зверненні до морально значущих управлінських ситуацій, тоді як профілі з посиленням передньої цингулярної зони виявляють протилежну картину – найвищу концентрацію серед усіх груп. Загальна тенденція, як вказує авторка, свідчить про те, що жінки-менеджери виявляють вищу залученість та інтерес на

рефлексивних етапах завдання, тоді як чоловіки-менеджери – вищий стрес або нижчу залученість, причому напрям цього контрасту є профіль-залежним і не може бути зведений до універсального гендерного ефекту.

У третьому розділі «Соціально-психологічні засади оптимізації прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів» дисертанткою показано, що медитативні втручання не є уніфікованим засобом; їх ефективність є профіль-залежною: одні практики переважно модулюють активність (медитація усвідомленості, моніторингова медитація), інші знижують реактивність при опрацюванні емоційно навантажених сценаріїв (співчувача медитація, loving-kindness). Авторкою встановлено, що у менеджерів із профілем функціонального посилення, де зафіксовано найвищий стрес і найнижчу концентрацію, медитативна практика відновного типу є пріоритетним компонентом психорегулятивного супроводу. Натомість для профілів із переважанням DL-посилення більш доцільними є практики, спрямовані на зниження надмірного контролю та розширення толерантності до невизначеності. Відтак, цілком обґрунтовано принцип диференційованого підбору соціально-психологічних практик на противагу їх універсальному застосуванню.

Богатою О.О. здійснено синтез емпіричних даних на трьох рівнях аналізу: соціально-психологічному, нейроперсонологічному, психометричному. Ключовим результатом є те, що відмінності між групами менеджерів утворюють функціонально узгоджені конфігурації, закріплені у відповідних доменах.

Авторкою запропоновано карту соціально-психологічної інтеграції, яка систематизує верифіковані та гіпотетичні зв'язки між доменами, психометричними корелятами та критеріями управлінської практики. Вважаємо принциповим, що ця карта виступає не лише описовою таксономією, а системою перевірюваних гіпотетичних шляхів для наступних досліджень із формальним медіаційним та модераційним моделюванням.

Дослідницею узагальнено, що соціально-психологічні індекси слід розглядати як функціональні схильності, а не патологічні маркери. Виявлені

конфігурації є предикторами варіативності в межах норми управлінського функціонування, а не індикаторами відхилень.

Загалом достовірність і наукова новизна одержаних Богатою О.О. результатів підтверджується методологією та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження. Реалізація мети й завдань дослідження здійснювалася авторкою шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Одержані наукові результати мають досить аргументований характер і відзначаються надійністю та достовірністю. Це підтверджується визначенням основних теоретико-методологічних положень, використанням надійних і валідних діагностичних методик, репрезентативністю вибірки досліджуваних і коректним застосуванням методів математичної статистики.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи представлено у 12 публікаціях авторки, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях із психології (з них 4 статті – у наукометричних виданнях), 6 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дисертаційного дослідження, слід зазначити, що деякі його аспекти потребують уточнення.

1. У першому розділі роботи дослідницею визначено, що когнітивні та стилістичні характеристики індивіда є основними чинниками, які взаємодіють із пізнавальною діяльністю. Проте, наукові концепції та підходи, які доводять слушність авторського припущення про дієвість соціально-психологічних передумов взаємодії когнітивно-стильових особливостей та пізнавальної діяльності, представлені доволі стисло.

2. У другому розділі наведено детальний аналіз соціально-демографічних характеристик вибірки, проте доречним було б розглянути можливі комбінації цих змінних (наприклад, взаємозв'язки між статтю та віком, статтю та стажем роботи), що дало б змогу виявити додаткові закономірності у соціально-психологічних особливостях прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів.

3. Загалом дисертація вирізняється логічністю та структурованістю викладу, хоча в окремих фрагментах можливе скорочення повторюваних теоретичних положень без втрати змістової повноти.

4. Доцільним вбачаємо виокремлення у додатки посттренінгової анкети, представленої авторкою у третьому розділі дисертації.

Однак, висловлені зауваження та побажання не є принциповими, мають переважно рекомендаційно-дискусійний характер і, загалом, не знижують вагомої теоретико-практичної значущості результатів дисертаційної роботи О.О. Богатої.

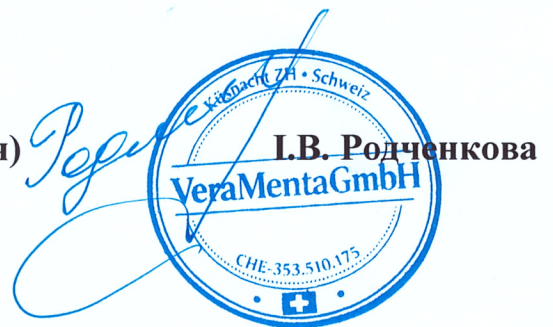
Представлена до захисту кандидатська дисертація «Соціально-психологічні особливості прояву когнітивних стилів у професійній діяльності менеджерів» є самостійним, завершеним, актуальним дослідженням, яке відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» із змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року та вимогам МОН України, які висуваються до підготовки кандидатської дисертації, а Богатая Ольга Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,

директор коучингової компанії

«VeraMentaGmbH» (м. Кюснахт, Швейцарія)

Підпис І.В. Родченкової засвідчую

Заступник директора коучингової компанії

«VeraMentaGmbH» (м. Кюснахт, Швейцарія)

А.В. Мельник